

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 2 maj 1919 kl. 3 e. m.

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avveckling av kommissionsväsendet.

Uti en inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.* väckt, till utskottet remitterad motion, nr 246, har yrkats, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att det av kristiden föranledda kommissionsväsendet måtte så snart ske kunde och senast med utgången av innevarande år avvecklas.

Motionen.

I avseende på motiveringen för detta yrkande får utskottet hänvisa till motionen.

Innan utskottet närmare ingår på motionen har utskottet ansett lämpligt att erinra om några uttalanden, som kunna anses uttrycka den nuvarande regeringens ståndpunkt till de i motionen berörda spörsmålen.

Uttalanden från regeringen.

I Kungl. Maj:ts tal vid öppnandet av innevarande riksdag innehålles följande uttalande: »Sveriges näringsliv och folkförsörjning måste fortfarande kämpa med stora svårigheter, som uppstått under kriget, och nya hava tillkommit genom ovissheten om de verkningar, som freden kan komma att medföra för världshushållningen och världssamfärdseln. Det är Min önskan att så snart som möjligt avveckla de statliga regleringarna på detta område, därvid likväl hänsyn måste tagas till nödvändigheten att, så länge den rådande varuknappheten fortfar, väl tillvarataga och rättvist fördela de för folknäring och industri mest viktiga förnödenheterna.»

Vid årets remissdebatt, där nyssberörda uttalande blev föremål för diskussion, uttalade sig chefen för jordbruksdepartementet om svårigheten att ange någon tidpunkt, då pågående avveckling i fråga om de statliga regleringarna kunde vara avslutad. Det vore statsrådets förhoppning att sådana artiklar som smör, mjölk, kolonialvaror och åtskilligt annat skulle vara frigivet före utgången av år 1919 och kanske tidigare. Däremot vore det ovisst, huruvida regleringen av spannmål och socker kunde vara slut inom samma tid.

Vid besvarandet den 21 februari 1919 av en utav herr Lithander framställd interpellation uttalade hans excellens statsministern, att önsknin- garna om kommissionsväsendets och de statliga regleringarnas snara av- skaffande delades av regeringen. Det vore emellertid omöjligt att på för- hand uppgöra ett visst schema för avvecklingen. Man kunde endast se till, att så snart på något område varutillgången gjorde det möjligt oför- dröjligen avveckla den statliga regleringen på detta område. Det låge i sakens natur, att på detta sätt inom de olika kommissionerna skilda grenar toges var för sig, allteftersom tillfället komme. Att härvid icke blott re- geringen utan även kommissionernas egen ledning vore fast beslutna att icke dröja en enda dag längre än nödvändigt vore, kunde statsministern uttryckligen försäkra.

Yttranden
från kommis-
sionerna.

I anledning av den väckta motionen har utskottet infordrat utlåtan den från bränslekommissionen, statens handelskommission, statens industri kommission, folkhushållningskommisionen och statens krigsförsäkringskom- mission, vilka yttranden fogats som bilagor till detta utlåtande, därvid emellertid några yttrandena följaktiga bilagor uteslutits. Beträffande sär- skilt frågan om kommissionernas avveckling inhämtas av yttrandena föl- jande.

Genom beslut den 6 november 1918 har Kungl. Maj:t förklarat, att *bränslekommissionens* verksamhet skulle, så snart sådant lämpligen kunde ske, upphöra. Enligt anmodan har kommissionen den 18 mars 1919 till Kungl. Maj:t avgivit förslag till de grunder, som borde komma i tillämp- ning vid avveckling av de olika grenarna av kommissionens verksamhet.

Statens handelskommission har erinrat om att kommissionen fått till sig överflyttade en del ärenden, som annars handlades i utrikesdeparte- mentet och av kommerskollegium. Sådana ärenden borde vid avvecklingen återföras till vederbörande myndighet. Kommissionen hade påbörjat utred- ning om upphävande av existerande exportförbud samt om upphörande av

de s. k. fraktfartslagarna. Kommissionens verksamhet vore till stor del föranledd av med främmande makter avslutade handelsavtal, och det vore icke möjligt att göra något uttalande, när kommissionens verksamhet kunde helt avvecklas.

Inom *industrikommissionen* hade avvecklingen tagit sin början med beklädnadsransoneringens upphävande den 21 november 1918 samt sedan fortgått i rask takt, så att flertalet av industrikommissionens avdelningar och byråer befunno sig under avveckling. Upphävandet av återstående regleringar på det industriella området komme att följa, så snart läget det medgäve. Kommissionens egen affärsverksamhet borde avvecklas lugnt utan panikstämning. Synnerligen avsevärda minskningar hade företagits i fråga om anställd personal. Tidpunkten för kommissionens fullständiga upphörande kunde icke förutsägas, men det syntes antagligt att kommissionen kunde praktiskt taget upphöra senast med innevarande års slut.

Folkhushållningskommissionen har beträffande sin avveckling hänvisat till en i kommissionens yttrande åberopad promemoria, som finnes publicerad i bilaga till kommersiella meddelanden nr 6, 1919. Ur denna promemoria inhämtas i huvudsak följande: Sedan världskrigets upphörande har inom kommissionen bedrivits ett målmedvetet arbete för avvecklande av kristidsåtgärderna. Man måste emellertid tillse att dessas slopande icke medförde ökade olägenheter för allmänheten. I vissa fall vore det även nödvändigt att taga hänsyn till främmande makter. Frigivning hade ägt rum av fläsk, kaffesurrogat, stearinljus, gödselmedel, färsk fisk, te och kakao. Kommissionen hade föreslagit Kungl. Maj:t att frigiva halm, foderbetor, rovor och en del andra fodervaror samt vissa fettvaror. Vidare hade föreslagits upphävande av rågsiktningförbudet, av maximiprisen å bröd samt av förbudet mot försäljning av färskt bröd. Lättnader hade beretts konditoritillverkningen. Statens utfästelse om minimipris å brödsäd syntes nödvändigöra viss fortsatt reglering av handeln med spannmål. Frågan härom vore under utredning av särskild kommitte. Åtgärder hade vidtagits i syfte att underlätta frigivande av utländskt kraftfoder. Beträffande hö syntes tiden ännu icke vara inne för frigivande. Det vore icke kommissionen möjligt att yttra sig om tiden för sockerregleringens upphörande, förrän importfrågan blivit avgjord. Potatisregleringen syntes icke kunna upphävas, förrän nuvarande konsumtionsår utginge. Avveckling av regleringen angående mjölk och mejerivaror vore föremål för skyndsamma utredningar. Kaffets frigivande vore beroende på importen. Be-

träffande övriga ej särskilt nämnda varor syntes restriktioner och regleringar kunna upphävas redan under våren eller senast på försommaren 1919. Kommissionens verksamhet med fördlandet av det s. k. dyrtidsanslaget vore beroende av statsmakternas blivande beslut i ärendet. Denna verksamhet syntes emellertid böra fortgå till fram på sommaren 1920. Kommissionens personal hade minskats. Vissa av kommissionens avdelningar stode inför omedelbar indragning och andra hade fått sin verksamhet begränsad.

Slutligen har *statens krigsförsäkringskommission* i sitt yttrande utgått från att dess verksamhet med antagande av nya försäkringar utan våda kunde upphöra med utgången av innevarande halvår. Den fullständiga avvecklingen komme att taga längre tid i anspråk, då denna sammanhänge med avgörande av pågående prisrättsprocesser.

Utskottet.

Den avgivna motionen innehåller i sin motivering en kritik av kommissionsväsendet och den kristidspolitik, som förts under världskriget. Utskottet har icke kunnat undgå att finna denna kritik åtskilligt ensidig. Vid bedömande av kommissionernas åtgärder kan man visserligen icke förneka att misstag blivit begångna. Det synes emellertid, mera än vad som skett i motionen, vara nödigt att taga hänsyn till de svåra förhållanden, under vilka kommissionerna ha haft att utöva sin verksamhet.

Utöver den nu berörda kritiken innehåller motiveringen ett förslag, att det skulle uppdragas åt några personer med vidaste överblick över det ekonomiska livet att genomdriva kommissionernas avveckling, ge allmänna anvisningar för dess utförande och utöva en viss kontroll.

I några av yttrandena från kommissionerna upptages detta förslag till granskning. Vederbörande kommissioner uttala därvid starka tvivelsmål om att den föreslagna åtgärden skulle vara ägnad att påskynda kommissionernas avveckling. Det hålles till och med för troligt, att eftersom ifrågavarande personer givetvis måste ägna en viss tid åt att sätta sig in i kommissionernas förutvarande arbete, den föreslagna åtgärden snarare vore ägnad att fördröja avvecklingen. Det synes utskottet, att denna anmärkning är berättigad, och utskottet har för sin del icke kunnat finna det lämpligt att ytterligare sakkunniga skulle tillkallas, vilka i verkligheten skulle komma att utgöra en ytterligare utveckling i kommissionsväsendet.

En annan i motionen framkastad tanke är, att en plan över hela av-

vecklingen borde upprättas. I såväl statsministerns ovan berörda anförande under interpellationsdebatten i ämnet som i åtskilliga yttranden från kommissionerna göres gällande, att avvecklingsarbetet icke kunde ledas efter en på förhand uppgjord plan. Det vore i stället nödvändigt att avvecklingen gjordes beroende på inträffande varutillgång och andra faktorer på varje särskilt område. Även i detta fall kan utskottet icke undgå att finna att det i motionen framställda förslaget knappast är ägnat att underlätta eller påskynda kommissionsväsendets avveckling.

I motionens kläm göres gällande, att kommissionsväsendet borde avvecklas senast med utgången av innevarande år. Av jordbruksministerns uttalande framgår, att man förväntar att avvecklingen på de flesta områden kan vara slutförd före nämnda tid men att det vore ovisst, hurvida regleringen av spannmål och socker kunde vara genomförd inom samma tid. Av kommissionernas yttranden framgår att avvecklingsarbetet på alla håll bedrivs i rask takt. Efter det yttrandena avgivits har också bl. a. regleringen av mejerivaror upphört. Med hänsyn till den osäkerhet, som ännu är rådande på många håll beträffande politiska och ekonomiska förhållanden, torde det vara vanskligt att för närvarande ange någon viss tid då kristidshushållningen kan väntas vara fullständigt obehörlig. I Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt giltighet av lagen om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden anföres såsom önskvärdt, att staten under nuvarande vanskliga övergångstid behåller i sin hand det medel att utöva kontroll och reglering av företeelserna inom näringslivet, som förevarande lag erbjuder. Samma skäl torde också ha föranlett riksdagen att medgiva nämnda lag och en del andra kristidsförfattningar fortsatt giltighet till den 1 mars 1920.

Beträffande motionens allmänna önskan om att kommissionsväsendets avveckling i görligaste mån bör påskyndas har utskottet ansett sig kunna instämma i densamma. Då emellertid de meddelade uttalandena från regeringshåll samt av kommissionernas yttranden framgår, att denna önskan delas av samtliga vederbörande och att avvecklingsarbetet påskyndas i den mån sådant under rådande omständigheter kan ske samt då utskottet icke med ledning av motionen eller eljest har att föreslå några speciella åtgärder, ägnade att särskilt påskynda avvecklingsarbetet, har utskottet icke ansett sig böra tillstyrka en skrivelse till Kungl. Maj:t, innefattande allenast allmänna önskemål i ämnet.

Utskottet får på grund av det anförda hemställa,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon
andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 2 maj 1919.

På utskottets vägnar:

IVAR SWARTLING.

Närvarande: herrar *Swartling, Ljungberg, Carlström, Hedlund* i Östersund, *Andersson* i
Prästbol, *Johansson* i Olstorp och *Olsson* i Morastrand.

Bilaga 1.

Till Riksdagens Andra Kammares femte tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 14 februari 1919 anbefallt bränslekommissionen att avgiva och till riksdagens andra kammares femte tillfälliga utskott överlämna yttrande över en av herr Lindman m. fl. i riksdagens andra kammare väckt motion, nr 246, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avvecklingen av kommissionsväsendet, får bränslekommissionen härmed, med överlämnande av remissakten, äran anföra följande.

I underdånig skrivelse den 1 november 1918 har bränslekommissionen, under förebringande av viss motivering, bland annat, hemställt, att kommissionens verksamhet skulle, så snart ske kunde, upphöra. Berörda skrivelse överlämnas härmed i bestyrkt avskrift.

Sedan Kungl. Maj:t dels genom beslut den 6 november 1918, vilket beslut kommit kommissionen tillhanda den 28 januari 1919, förklarar, att bränslekommissionens verksamhet skulle, så snart sådant lämpligen kunde ske, upphöra, samt uppdragit åt kommissionen att inkomma med förslag till de grunder, som borde komma till tillämpning vid avvecklingen av de olika grenarna av kommissionens verksamhet, dels ock den 17 januari 1919 till kommissionen för kännedom och behörigt iakttagande vid upprättandet av berörda förslag överlämnat riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 december 1918, nr 39, rörande nedsättning av försäljningspriset för bränslekommissionens ved, har bränslekommissionen i underdånig skrivelse den 18 innevarande månad avgivit det sålunda infordrade förslaget. Sistberörda skrivelse närslutes jämväl i bestyrkt avskrift.

I den offentliga diskussionen har ofta framkastats det förslaget, att bränslekommissionens vedlager och övriga inventarier borde, för att avvecklingen skulle ske så hastigt som möjligt, göras till föremål för en brådstörtad realisation utan egentlig hänsyn till de priser, som kunde betingas. Veden och inventarierna skulle enligt dessa förslag försäljas å offentliga auktioner. På grund av riksdagens uttalande i dess ovan omförmälda skrivelse samt med hänsyn till de ganska påtagliga omständigheter, vilka tala emot ett sådant sätt för försäljningen, har kommissionen icke ansett sig böra hos Kungl. Maj:t föreslå en realisation enligt dylika principer. Enligt bränslekommissionens mening bör nämligen veden försäljas till de högsta priser, som med hänsyn till det allmänna prisläget och övriga med försäljningen sammanhängande omständigheter kunna erhållas. En alltför forcerad försäljning skulle säkerligen resultera i, att bränslekommissionens vedlager i stor utsträckning bleve föremål för enskilda personers spekulation, vilket lätt skulle föra till det resultatet, att konsumenterna finge erlagga ett högt pris för veden, medan kommissionen å sin sida utan tvingande skäl försålt densamma till orimligt låga priser. Särskilt vore detta att befara å sådana orter

inom landet, där vedtillgången med hänsyn till instundande bränsleårs behov är jämförelsevis knapp.

Kommissionen vill i detta sammanhang framhålla, att kommissionens avvecklingsarbete är inriktat på, att dess verksamhet skall, så snart det över huvud taget är möjligt, vara avslutad, men likväl samtidigt betona att det torde erbjuda oöverstigliga svårigheter att få avvecklingen helt genomförd under loppet av innevarande år, vilket till huvudsaklig del beror därpå, att vissa återstående vedpartier på grund av flera samverkande omständigheter torde bli svåra att avyttra.

I kommissionens såväl centrala som lokala organisation har, i den mån kommissionens vedlager försålts, vidtagits omfattande inskränkningar, och komma dessa indragningar, såsom i senast omnämnda underdåniga skrivelse framhållits, givetvis att fortgå.

På grund av att inom vissa län kommissionens vedlager äro av mindre omfattning och lättare att realisera än inom andra län, måste det förutsättas, att den definitiva avvecklingen icke kan äga rum samtidigt inom alla län. Verksamheten kommer därför att, så hastigt som möjligt, avslutas inom varje län för sig. Kommissionen beräknar att inom ett flertal län den slutliga avvecklingen i stort sett skall vara genomförd under loppet av instundande sommar.

Stockholm den 21 mars 1919.

Bränslekommissionen.

OSCAR KOLLBERG.

G. Hultman.

Bilaga 2.

Till Hans Excellens herr Ministern för Utrikes Ärenden.

I skrivelse till statens handelskommission den 15 februari 1919 har Eders Excellens efter därom av andra kammarens femte tillfälliga utskott gjord anhållan anmodat handelskommissionen att till Eders Excellens avgiva yttrande i anledning av en utav herr Lindman m. fl. inom kammaren väckt till utskottet remitterad motion, nr 246, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avveckling av kommissionsväsendet, vilken motion bilagts Eders Excellens skrivelse.

Vad angår handelskommissionens blivande avveckling är kommissionen visserligen av den uppfattningen, att dess verksamhet icke längre än som är absolut nödvändigt bör bestå, och kommer kommissionen givetvis att låta sig angeläget vara att successivt avveckla så fort ske kan. Kommissionen vill icke underlåta nämna, att kommissionen redan nu, till följd av den avlastning av arbetsbördan på somliga av kommissionens avdelningar, som inträtt, ansett sig kunna i viss utsträckning minska sin personal.

Emellertid äro kommissionens arbetsuppgifter i stor utsträckning föranledda av och beroende på de säregna handelspolitiska förhållandena, som skapats genom världskriget samt de med främmande makter avslutade handelsavtalen, främst handelsavtalet med de associerade makterna. Så länge dessa förhållanden alltså icke bestå och innan alltså ett mer normalt handelspolitiskt tillstånd inträtt, torde knappast en fullständig avveckling av kommissionen kunna äga rum. Att nu framkalla en brådstörtad avveckling av handelskommissionen vid en tidpunkt, då motsvarande institutioner inom övriga länder förbereda sig för att på bästa sätt kunna tillvarataga resp. länders intressen å det handelspolitiska området under närmast följande år, torde icke kunna anses lämpligt, åtminstone ej utan att de uppgifter, som hittills ålegat kommissionen, kunna överföras å något annat statsorgan.

Av vad sålunda anförts framgår, att det enligt kommissionens mening icke låter sig göra att nu bestämma någon viss tidpunkt för en definitiv avveckling. Icke heller är det för närvarande möjligt att fastställa en bestämd plan för avvecklingen, vilket icke hindrar att redan nu vissa antydningar böra kunna lämnas rörande den sannolika gången vid en avveckling.

I sådant avseende har kommissionen tänkt sig, att kommissionen som tid efter annan fått till sig från utrikesdepartementet överflyttade frågor angående Sveriges varuutbyte med olika länder och som numera, efter att tidigare hava lytt under finansdepartementet, själv sorterar under utrikesdepartementet, så småningom, allteftersom de ändrade förhållandena det medgiva, återbördar sina arbetsuppgifter till utrikesdepartementet, och väl närmast till dess handelsavdelning. Möjligen kan en dylik överflyttning delvis ske redan i samband med den förestående omorganisationen av utrikesdepartementet, vilket givetvis i och för sig vore synnerligen lämpligt. Den kommissionen åvilande handläggningen av ärenden rörande sjöfarten torde i samband därmed lämpligen böra återföras till kungl. kommerskollegium.

Under övergångstiden torde det emellertid bliva nödvändigt, att kommissionens expeditioner i erforderlig utsträckning alltfört äga bestånd, tills även de så småningom på grund av det alltmer minskade arbetet kunna avskrivas. Dessa expeditioner skulle då sorteras under utrikesdepartementets handelsavdelning.

För att bevara erforderlig sakkunskap och nödig kontinuitet i arbetet under denna övergångstid, då de uppgifter handelskommissionen haft sig anförtrodda allt fort måste handhas av statsmyndighet, skulle det kunna tänkas, att vid sidan av utrikesdepartementet ställdes ett särskilt handelspolitiskt råd av sakkunniga, vilket lämpligen synes kunna bestå helt eller delvis av den nuvarande handelskommissionen.

Att, såsom motionärerna framkastat, uppdraga »åt några personer med vidaste överblick över det ekonomiska livet att genomdriva denna avveckling, ge allmänna anvisningar för dess utförande och utöva en viss kontroll» torde åtminstone för handelskommissionens vidkommande icke vara att förorda. På grund av de specifika uppgifter, som äro kommissionen anförtrodda, torde det för att dessa sakkunniga skulle helt kunna behärska sin blivande uppgift, erfordras åtskillig tid, därest de tagas bland personer, vilka tidigare icke haft med kommissionens arbete att skaffa.

Kommissionen har redan till följd av det genom vapenstillståndets inträ-

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 13 saml. 5 avd. 9 häft. (Nr 11.) 2

dande och fredförhandlingarnas början förändrade allmänna världsläget låtit påbörja utredning rörande upphävande av existerande exportförbud, i den utsträckning detta kan låta sig göra. Om och i den mån ett dylikt upphävande på grund av handelspolitiska orsaker icke kan ske under den närmaste tiden, är det dock kommissionens avsikt att i än vidsträcktare omfattning än som nu äger rum tillstyrka undantag från gällande exportförbud, därest detta såväl med hänsyn till landets egna behov som till handelspolitiska förpliktelser låter sig göra. Ävenså kommer kommissionen att, i den utsträckning det kan ske, för framtiden tillstyrka exportlicenser utan tidsbegränsning.

Kommissionen har vidare uppdragit åt sin sjöfartsavdelning att verkställa utredning, huruvida icke, därest Sveriges tillgång å tonnage komme att ökas, de s. k. fraktfartslagarna helt eller delvis skulle kunna upphöra att gälla, eller i allt fall huruvida icke undantag från dessa lagars bestämmelser kunna utan olägenhet beviljas i större utsträckning, än som hittills skett.

Kommissionen anser det självfallet synnerligen önskvärt att ett snabbt och fullständigt återställande av Sveriges frihet till utrikes handel ernås, men kan givetvis endast i begränsad omfattning öva någon inverkan i sådan riktning, och har jämväl under överbägande, att föreslå åtgärder till vinnande av ett samarbete med andra neutrala länder i dylikt syfte. Emellertid anser sig kommissionen på grund av dessa frågor nuvarande läge icke kunna göra något bestämt uttalande i ämnet.

Av ovanstående framgår, att kommissionen redan nu vidtagit och alljämt skall låta sig angeläget vara att vidtaga alla å kommissionen beroende åtgärder, för att några handelspolitiska iuskränkingar icke längre än vad som är absolut nödvändigt skola behöva bestå, ehuru kommissionen på grund av ovan anförda orsaker icke nu kan göra något uttalande, när möjlighet kan förefinnas att helt avveckla kommissionens verksamhet. Emellertid torde denna avveckling, när den än kan komma att ske, icke kunna påskyndas genom av på motionärerna föreslaget sätt tillsatta särskilda sakkunniga eller genom att nu fastställa någon bestämd avvecklingsplan, som i verkligheten till följd av de växlande och oöverskådliga faktorer, som med säkerhet komma att inverka, icke torde komma att kunna följas utan sannolikt endast komme att verka till försvagande av vår handelspolitiska ställning.

Stockholm den 11 mars 1919.

Statens handelskommission.

ERIC TROLLE.

Grönberg.

Bilaga 3.

Till Riksdagens Andra Kammares femte tillfälliga utskott.

Genom remiss den 14 nästlidne februari har Kungl. Maj:t på framställning av riksdagens andra kammares femte tillfälliga utskott anbefallt statens industrikommission att till utskottet avgiva yttrande i anledning av en utav herr Lindman m. fl. väckt, till utskottet remitterad motion nr 246 angående avveckling av kommissionsväsendet.

I anledning härav får kommissionen anföra följande:

Ifrågavarande motion utmynnar i ett yrkande, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att det av kristiden föranledda kommissionsväsendet måtte så snart ske kan och senast med utgången av innevarande år avvecklas, och framställas i anslutning härtill vissa önskemål angående sättet för avvecklingen. Innan industrikommissionen går att yttra sig häröver, vill kommissionen bemöta några uttalanden i motiveringen i motionen.

Motionärerna synas vara av den uppfattningen, att de statsingripanden av olika slag, som under kristiden förekommit på folkhushållningens och näringslivets områden, i stort sett varit obehövlige. Åtminstone nämna motionärerna endast brödsädesregleringen såsom oundgängligen nödvändig och synas endast se skadliga verkningar av de olika ingripandena.

Industrikommissionen kan ej annat än uttala sin förvåning över denna uppfattning om statsingripandenas så gott som fullständiga obehövlighet. Att här ingå på ett utförligt bemötande, såvitt industrikommissionen angår, av denna uppfattning kan ej komma ifråga, när detta skulle nödvändiggöra en fullständig redogörelse för industrikommissionens hela verksamhet och för de skäl, som föranlett de olika ingripandena, samt för övrigt motionärerna vid utvecklande av sina åsikter närmast synas hava haft de på folkhushållningens område företagna regleringsåtgärderna i åtanke. Industrikommissionen kan emellertid ej underlåta framhålla, att motionärerna fara alldeles vilse i sin framställning av förhållandet mellan de två olika arterna av statsingripandena: prisreglering och ransonering. Motionärerna synas utgå från att prisregleringen utgjort det primära och det, varpå kristidskommissionerna framförallt inriktat sig; ransonering skulle enligt motionärernas uppfattning hava måst tillgripas endast därför att prisbildningen icke lämnats fri och på den grund icke kunnat fylla sin funktion att begränsa konsumtionen.

Hela detta resonnemang är felaktigt. Kommissionernas huvuduppgift har icke varit att utöva prisreglering, utan har varit att ransonera. Att ransonering i särskilda fall tillgripits har icke, såsom motionärerna synas mena, berott på att den fria prisbildningens konsumtionsbegränsande funktion borteliminerats genom en förut företagen prisreglering. Ransoneringen har, åtminstone på industrikommissionens verksamhetsområde, företagits uteslutande därför att den i sig själv visat sig nödvändig och ofta utan något som helst samband med prisreglering.

Ransoneringsens grundtanke är ju icke blott att åstadkomma en konsumtionsbegränsning utan framförallt att fördela ett knappt förråd på sådant sätt, att de viktigare behoven komma före de mindre viktiga och de i betydelse jämnställda bli i lika mån meddelaktiga i för dem tillgängliga kvantiteter. Denna synnerligen betydelsefulla klassificering av behoven åstadkommes uppenbarligen icke av den fria prisbildningen. Ett högt pris föranleder visserligen minskad konsumtion, om denna tages såsom helhet, men det är ingalunda säkert, att denna konsumtionsbegränsning drabbar alla behov lika och än mindre att den i första hand skulle göra sig gällande ifråga om de mindre viktiga behoven. Tvärtom torde det i många fall vara så, att, om inga reglerande åtgärder vidtagas, just de minst viktiga behoven, lyxkonsumtionen, såsom ofta representerande den största köpkraften, i första hand bli tillfredsställda, under det att de viktigaste behoven kanske bli ställda alldeles utanför. Om t. ex. konsumtionen av fotogen och bensin lämnats fri, tror någon att lyxkonsumtionen eller den mindre viktiga konsumtionen i främsta rummet blivit inskränkt? Tvärtom är det nog anledning antaga, att bensinen körts upp i lyxtrafik, under det att extraktionsverk m. fl. industriella förbrukare förr eller senare blivit utan. Och vad fotogenen angår så hade den väl snart bränts upp för belysning, medan största delen av vår inhemska skörd förblivit otröskad. Dessa exempel skulle kunna mångfaldigas snart sagt i det oändliga, men kommissionen vill blott ytterligare erinra om den oerhörda betydelse, som kommissionens ransonerings av smörjoljor haft för all industriell drift i landet. Utan denna ransonerings skulle säkerligen en hel del industrier blivit utan en oundgänglig förbrukningsartikel.

Vad därefter angår den under kristiden utövade prisreglerande verksamheten så vill industrikommissionen icke förneka, att prisregleringar ofta medföra vissa av motionärerna närmare utvecklade biverkningar, såsom att driva varorna ur den allmänna handeln, att inrikta produktionen på andra artiklar m. m. Motionärerna förbise emellertid alldeles, att prisregleringar ingalunda alltid medföra sådana följder, som motionärerna beskriva, utan tvärtom i många fall visat sig vara till stort gagn. Detta gäller framför allt i de fall, då producenterna eller andra säljare äro relativt fåtaliga, vilket ju är fallet ifråga om ett mycket stort antal industriella råvaror och förbrukningsartiklar. Därför hava av industrikommissionen företagna prisregleringar i allmänhet kunnat genomföras och även visat goda verkningar. Genom nämnda prisregleringar hava ifråga om ett flertal industriråvaror och även en del industriella produkter priserna förhindrats stiga oskäligt i höjden, varjämte blotta tillvaron av en myndighet, som haft möjlighet att när som helst ingripa prisreglerande, säkerligen haft stor betydelse för dämpande av prisstegringen.

Motionärerna hava icke alls berört en sida av kristidskommissionernas verksamhet, som rättvisligen icke bör förbises, nämligen deras positiva insatser för främjande av produktion eller direkt varuanskaffning. Industrikommissionen vill i detta hänseende inskränka sig till att såsom exempel på produktionsfrämjande verksamhet från dess sida hänvisa till kommissionens åtgärder för tillverkning av karbid, sytråd, fiskegarn och förbandsartiklar, allt nödvändighetsvaror, som, därest ej kommissionen iklätt sig risken, antingen icke alls blivit tillverkade eller ock

blivit tillgängliga endast till oskäligt höga priser. Industrikommissionen vill även eriura om kommissionens insatser för framställning av koppar inom landet och för import av smörj- och brännolja.

Motionärerna anmärka bland annat, att i statsingripandena på det industriella området legat ett hemlighetsmakeri, som gjort det omöjligt för producenterna att överblicka ställningen. Häremot vill industrikommissionen genmäla, att det åsyftade hemlighållandet av vissa frågor beträffande import och export beror på handelsavtalens hemliga natur — en sak för vilken industrikommissionen icke bär något ansvar.

Motionärernas sätt att karakterisera vissa av industrikommissionen företagna s. k. clearingsåtgärder är i hög grad vanställande. Industrikommissionen vill i denna del inskränka sig till att hänvisa till bilagda, av industrikommissionen till Kungl. Maj:t avgivna utlåtande i anledning av en utav överrevisorerna vid statskommissionerna till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse.

Vad slutligen angår avvecklingen av kommissionerna så instämmer industrikommissionen med motionärerna däri, att det är bäst, om näringslivet vid övergången till fredstidens ekonomiska förhållanden själv kan anpassa sig efter det nya läget.

Industrikommissionen har för sin del icke ansett behövt att avvakta »fullt normala förhållanden», innan en reglering avskrivits. Så fort tillgången å viss vara varit någorlunda tryggad och då man med hänsyn till utsikten till en alltjämt stegrad tillgång och sjunkande priser icke behövt räkna med vidare stark efterfrågan, har industrikommissionen avskrivit ransoneringsförfarandet beträffande samma vara, där sådant varit infört, varjämte även andra föreskrifter av restriktiv natur därå upphävts. Angående prisregleringen så har i alla fall, där ingen risk mera föreligger för oskäligen priser, även densamma hävts.

Att, såsom motionärerna föreslå, uppgöra en plan för avvecklingen är åtminstone för industrikommissionens del omöjligt och — med hänsyn till att en avveckling redan inträtt på de flesta av industrikommissionens verksamhetsgrenar — även onödigt. Förhållandena utveckla sig så hastigt, att en uppgjord plan ej kan följas ens för en kortare tid. Enligt kommissionens mening gäller det att med största uppmärksamhet följa utvecklingen samt, i den mån läget i visst hänseende förbättras, utan tvekan låta det därå införda statsingripandet upphöra.

Avvecklingen, som tog sin början med beklädnadsransoneringens upphävande den 21 november 1918, har sedan fortsatt i rask takt, så att för närvarande det stora flertalet av industrikommissionens avdelningar och byråer befinna sig under avveckling. Angående avvecklingens omfattning hänvisas till bilagda redogörelse härför.

Upphävandet av nu återstående regleringar på det industriella området komma att följas så snart läget det medger.

Emellertid är ej industrikommissionens verksamhet helt slut därmed.

Ehuru industrikommissionen principiellt sökt undvika att göra egna affärer, har den i några få fall ansett sig böra taga vissa affärsrisker, vilka enskilda icke velat taga, för att därigenom tillgodose viktiga allmänna intressen. Denna affärsverksamhet måste naturligtvis avvecklas lugnt utan bortslumpning under någon

panikstämning. Detta är emellertid en inre fråga, som ej berör allmänheten. Till denna affärsverksamhet kan i viss mån även sägas höra reglerandet av en del avtal, som industrikommissionen avslutat för att animera import och produktion, och vilka successivt måste avvecklas. De kunna ej utan vidare kastas bort.

Vidare måste kommissionen ännu en tid följa utvecklingen av råvarutillförseln på vissa områden, där man, ehuru man släppt ransoneringen, ej kan vara alldeles säker på en fortsatt tryggad import, och beträffande vilka kommissionen fortfarande måste stå färdig att gripa in vid behov.

Slutligen har kommissionen fortfarande att taga befattning med exportlicenser. Det må meddelas, att kommissionen ifråga om c:a 5 å 600 exportförbudna varuslag hos handelskommissionen generellt tillstyrkt exporttillstånd eller, om handelspolitiska skäl sådant medgiva, exportförbudets upphävande.

Avvecklingens gång belyses genom följande uppgift över storleken av den hos kommissionen anställda personalen:

	Antal anställda
den 1 nov. 1918	351
» 1 jan. 1919	305
» 1 mars »	226; och beräknas personalen den 1 nästkommande maj uppgå till c:a 120.

I dessa siffror ingå även skrivbiträden och vaktmästare.

Den förutvarande stora apparaten, som krävt stor personal, torde således om c:a en månad vara reducerad till ett litet fågrenat organ, som lägger sista handen vid avvecklingen och utarbetar en redogörelse över vunnna erfarenheter och rön. När tidpunkten för kommissionens fullständiga upphörande inträffar, kan ej nu med bestämdhet sägas, men det synes antagligt, att kommissionen praktiskt taget kan helt och hållet upphöra senast med innevarande års slut.

I motionen framställes förslag om att uppdraga åt några personer med vidaste överblick över det ekonomiska livet att genomdriva avvecklingen, giva allmänna anvisningar för dess utförande och utöva en viss kontroll. Mot denna anordning, som vittnar om en stark misstro mot kommissionernas nuvarande ledning, vill industrikommissionen uttala en bestämd varning, särskilt därför, att densamma snarare skulle motverka än befördra en snabb lösning av avvecklingsproblemet. Ledningen av kommissionen skulle säkerligen, i händelse en dylik anordning genomfördes, icke finna anledning att längre kvarstå — något som skulle vara angenämt för vederbörande själva, men näppeligen skulle bli gagneligt för avvecklingens gång.

Av det föregående torde framgå, att beträffande industrikommissionen en så snabb avveckling, som lämpligen och rimligen kan begäras, redan pågår och att sålunda några åtgärder för avvecklingens forcerande ej äro påkallade.

Remisshandlingarna återgå härmed.

Stockholm den 20 mars 1919.

På industrikommissionens vägnar:

G. MALM.

B. G. Brimberg.

Bilaga 4.

Till Konungen.

I enlighet med därom gjord hemställan från riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott har Eders Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 14 februari 1919 anbefallt folkhushållningskommissionen att avgiva och till Eders Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande över en i andra kammaren av herr Lindman m. fl. väckt motion (nr 246) om avveckling av kommissionsväsendet. Med anledning härav får kommissionen, med remissaktens återställande, anföra följande.

Motionens kläm innehåller ett yrkande, att riksdagen ville i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t hemställa, att det av kristiden föranledda kommissionsväsendet måtte så snart ske kan och seväst med utgången av innevarande år avvecklas. Motiveringen till motionen utgöres å ena sidan av en förkastelsedom över hela den kristidspolitik, som förts under de år världskriget rasat, samt å andra sidan av ett framhävande av en viss nationalekonomisk doktrin, nämligen den, vilken i varje statsingripande på det ekonomiska området ser ett hinder för en sund utveckling av samhällsförhållandena. Sålunda talas det i motionen om huru lyckligt det skulle varit, om alla ekonomiska krafter fått fritt spelrum och om prisbildningen lämnats helt fri och fått inskränka konsumtionen och stimulera produktionen, samt huru statsingripandet försvårat folkförsörjningen, varuomsättningen, produktionen m. m.

Kommissionen har naturligtvis ingen anledning att yttra sig över den åsyftade nationalekonomiska doktrinen i och för sig, men kan dock ej underlåta att uttala sin förvåning över att man på något håll kan anse, att densamma utan inskränkning bort tillämpas även under den tid, då händelserna föranlett de ansvariga männen i världens alla civiliserade länder att beträda vägen med statsingripande för motverkande av de utomordentliga svårigheter, som världskriget fört med sig i fråga om varuomsättning, produktion och konsumtion. Hela resonemanget i motionen föres emellertid som om något världskrig eller några allmänna kristidssvårigheter icke alls funnits till, och motionärerna synas rent av vilja göra gällande, att det är statsingripandet som sådant, som är skuld till de besvärligheter, som otvivelaktigt rått under krigsåren. Att orsak och verkan här förväxlas, ligger ju i öppen dag. Och det borde väl vara onödigt att gentemot motionärerna erinra, att det närmast är den i och för sig *kolossala varubristen*, orsakad av avspärrning från import samt under vissa år även av ren missväxt i eget land, som åsamkat nödläget. Det är också icke utan överraskning kommissionen tagit del av motionärernas framställning, vilken ju i sin helhet fullständigt bryter staven över den politik, som under kristiden följts av samtliga regeringar, under riksdagens — sålunda även motionärernas — direkta medverkan i en del fall och i andra med dess fulla begivande. Och denna överraskning är så mycket större, som i spetsen för motionen återfinnes en förutvarande

*Motionens
allmänna
riktlinjer.*

regeringsmedlem, som därjämte under kristiden också varit kommissionsordförande och kommissionsledamot samt i dessa egenskaper tagit verksam del i tillkomsten av det stora flertalet anordningar, som nu i motionen göras till föremål för så starkt klander.

Till denna erinran tillåter sig kommissionen foga ett åberopande av ett under hösten 1917 av huvudmotionären själv gjort offentligt uttalande, däri han — efter att hava påvisat, att vi stode inför svårigheter, som man måste gå ett århundrade tillbaka i tiden för att finna motstycke till — framhöll, att man vid diskussionen om kristidssvårigheterna icke finge förbise, »att dessa samma svårigheter göra sig gällande överallt och med nödvändighet framgå ur den nuvarande världskrisen», varefter han betonade, att dessa svårigheter måste bekämpas med regleringsåtgärder och att ransoneringen inom eget land måste med stränghet fullföljas.

Det synes vara ovedersägligt, att dessa hans uttalanden belysa kommissionsväsendets betydelse under krisåren på ett vida mera verklighetstroget sätt än framställningen i den föreliggande motionen.

Till dessa mera allmänna erinringar vill kommissionen foga en granskning av några punkter i motionärernas olika anmärkningar mot statsingripandet under de gångna krisåren, då desamma, framförda från ett sådant håll, icke syntes kommissionen kunna lämnas alldeles oemotsagda.

*Importen och
kommissions-
väsendet.*

Beträffande importen är ju vårt land på många områden — icke minst i fråga om livsmedel (spannmål, kolonialvaror m. m.) och fodermedel — i hög grad beroende av att densamma obehindrat fortgår. Avstannar denna, rubbas hela vår inhemska varuhandel och konsumtion såsom exempelvis i fråga om brödsäd, där cirka $\frac{1}{3}$ av normalbehovet behöver fyllas genom import, och i fråga om foder för fläskproduktion (majs) och mjölkproduktion (oljekakor), där vi äro i hög grad beroende av tillförseln utifrån. Som bekant avstannade importen under åren 1916 och 1917, och den mest våldsamma rubbning på livsmedelsmarknaden inträdde också, vilken nödvändiggjorde det i motionen klandrade statsingripandet. Emellertid bör bemärkas, att redan dessförinnan kommissionsväsendet av *annan anledning nödgats övertaga importen* på flera av de viktigaste områden, nämligen av den anledningen, att den enskilda företagsamheten ej måktade sköta densamma. Hade så ej skett — och hade motionärernas fordran på frihet från statsingripande då tillämpats — skulle Sverige icke ens under de första krigsåren hava erhållit någon import av exempelvis brödsäd, ty den enskilda företagsamheten förklarade sig redan under år 1914 vara ur stånd att stå den med importen förbundna risk samt krävde, att staten skulle helt övertaga densamma. Sammalunda var förhållandet med andra varor. I november 1916 vägrade den enskilda handeln att fullfölja fodermedelsimporten och begärde, att staten antingen skulle åtaga sig *all risk* för densamma eller hellre, att denna import skulle gå direkt genom staten, vilket ock, ehuru först under den Swartzska regeringen hösten 1917, blev fallet. Att förhållandena sedermera än ytterligare skärpts eller omständigheter tillkommit, som helt enkelt nödvändiggjort import genom kommissionerna eller under dessas medverkan, torde vara onödigt att här upprepa. Och för den närvarande tidpunkten gäller, att man även nu — på grund av fallande priser, risk

för svårigheter med avsättning, tonnage m. m. — på många viktiga importområden har att välja mellan: *antingen* att importen sker genom kommissionens försorg eller bemedling *eller* att Sverige går förlustig den annars möjliga tillförseln av nödvändighetsvaror.

Utan tvekan kan sägas, att Sverige under krisåren tack vare statsingripandet och kommissionernas verksamhet fått in till riket varor, i penningvärde uppgående till hundratals miljoner kronor och i förbrukningsvärde oersättliga, vilka aldrig skulle kunnat komma land och folk till godo, om det av motionärerna förordade fria tillståndet fått råda.

När importen likväl avstannade närmast under åren 1916 och 1917 och därtill kom, att rikets egen skörd, på grund av osedvanligt ogynnsam väderlek, visade ren missväxt hösten 1917, blevo våra livsmedels- och fodermedelstillgångar så ytterligt begränsade — brödspannmålen uppgick till endast $\frac{1}{3}$ av vad som var normalbehovet och kraftfodret till knappa 40 % — att även de mest rigorösa konsumtionsregleringar behövde anlitas. Ingen i ansvarig ställning torde då hava tyekat inför införandet av dylika åtgärder; också fann sig den dåvarande regeringen böra utfärda författningar och föreskrifter beträffande pris, handelsreglering, fördelning, förbud mot viss varuförbrukning m. m. på de flesta områden, som det här är fråga om.

Statens reglering av varuförbrukningen.

Den i motionen uttalade tanken, att den nödvändiga begränsningen i konsumtionen icke borde åstadkommas genom statlig reglering med dess tvångsvis genomförda utjämning, utan i stället genom fri prisbildning, finner kommissionen vara rent av beklämmande. För visso skulle, under förutsättning att lugnet i landet kunnat bibehållas, konsumtionsbegränsningen kunnat på den i motionen förordade vägen genomföras. Men vilkas konsumtion skulle i så fall begränsas? Ingalunda allas, utan tack vare den fria prisbildningen skulle konsumtionsbegränsningen drabbat så gott som uteslutande de mindre bemedlade. Och bland dem skulle utan tvekel konsumtionsbegränsningen haft en synnerligen kraftig effekt, helt enkelt orsakat hungersnöd och hungersdöd i stor utsträckning. Möjligt är väl dock att utvecklingen skulle berett sig andra vägar. Förhållandena utomlands antyda, att uteblivandet av tillräckligt effektiva statsåtgärder i stället skulle hava lett till allmän anarki.

Med anledning av vad i motionen yttras om kristidsåtgärdernas inflytande på produktionen inom landet må framhållas, att intet anförts, som styrker motionärernas påstående om produktionens hämmande genom dessa åtgärder, för så vitt man undantager just de produktionsgrenar, vilka staten *direkt åsyftat* att under kristiden tränga något tillbaka, såsom fläskproduktion (för att spara spannmålen och potatisen för befolkningen), industriell bearbetning av potatisprodukter (för att spara potatisen till direkt konsumtion eller till utsäde) eller ost- och smör-tillverkningen (för att motverka minskningen i mjölktilförseln till vissa större konsumtionsorter). Beträffande det svenska jordbrukets utveckling under krisåren synes det kommissionen, som om exempelvis de uttalanden från ledande håll inom bondeförbundet vore i viss mån riktigare, i vilka framhålls vådan av att

Produktionen och kommissionens väsendet.

Sveriges jordbruk, som under krisåren övergått till mera intensiv odling, »pressas ner till dess före kriget varande låga nivå».

Prispolitiken.

I detta sammanhang ligger det nära till hands att även något beröra prisfrågorna. Gentemot det allmänna påståendet i motionen, att prissättningen varit sådan, att »den icke lämnat en på långt när tillräcklig ersättning för de verkliga produktionskostnaderna» må erinras om det principuttalande i denna fråga, som hösten 1917 gjordes av herr Swartz å den dåvarande regeringens vägnar. I berörda uttalande yttrades följande: »Regeringens prispolitik kan sålunda sammanfattas, att det måste med sorgfällighet tillses, å ena sidan att producenterna garanteras en ersättning, som därest icke särskilt ogynnsamma omständigheter föreligga, både täcker samtliga kostnader och giver skäligen gottgörelse för odlarens omsorger och arbete, och å andra sidan att varuknappheten och den begränsade konkurrensen icke få åstadkomma en i förhållande till produktionskostnaden oskäligen kostnadsökning. Varje tal om att andra synpunkter skulle leda regeringens åtgöranden härutinnan är oriktigt. Och särskilt nu, då pris måste bestämmas å det nya årets skörd, anser jag mig böra med all kraft tillbakavisa de gjorda antydningarna, att produktionens intresse icke skulle vederbörligen beaktas».

Alla opartiska sakkunniga torde med kommissionen ej endast vitsorda detta uttalandes överensstämmelse med verkliga förhållandet utan även medgiva, att under tiden efter det detta uttalande gjordes någon förskjutning i prispolitiken till producenternas nackdel icke ägt rum.

Vad som i motionen anföres rörande sockerprispolitiken — vilket för öfrigt icke i allo torde vara överensstämmande med det verkliga förhållandet — vidkommer icke kommissionsväsendet, utan faller helt under riksdagsfrågornas område.

Beträffande vad som framhålles i fråga om prispörligande av kommissionens varor genom *direkta statsanslag*, vill kommissionen framhålla följande. Det första stora anslaget på detta område, 24-miljonersanslaget år 1917 — ej att förväxla med dyrtidsanslaget, vilket på sin tid tillkom på initiativ från riksdagens sida — tillkom icke på framställning från någon kristidsinstitution, utan initiativet till detsamma togs av den regering, i vilken huvudmotionären var medlem. När folkhushållningskommissionen — såsom å sid. 15 i motionen citeras — sedermera framhållit, att införandet av dylika statliga prispörligningar avsett att dämpa den allmänna prisstegringen, och betonat, att detta syfte i viss grad förfelats därför att prisregleringarna endast kunnat omfatta ett mycket begränsat antal varor, ligger häri ingalunda ett krav på att *prisrabatteringen* — d. v. s. förbilligande medelst statsbidrag av vissa av de varor, kommissionen tillhandahåller — skulle omfattat flera varor. Kommissionen har med sitt uttalande velat giva uttryck åt den synpunkten, att, när prisstegringar för stora grupper av artiklar, särskilt inom industrien, obehindrat fått fortgå och dyrtiden i mycket fått fritt spelrum, den statliga prispörligingen (d. v. s. ett förbilligande av priset å vissa av kommissionens varor tack vare statsanslag) kunnat göra sig föga gällande som ett led i dämpandet av den allmänna prisrörelsen. Kommissionen har därför ifrågasatt, att de medel, som befunnes böra disponeras för dessa och liknande åtgärder, hellre borde inriktas på individuell dyrtidshjälp för de befolkningsgrupper, som

mest kännbart lida av prisstegringen, d. v. s. överflyttas till det s. k. dyrtidsanslaget.

Vidare vill kommissionen i detta sammanhang betona, att det säkerligen kommer att visa sig hava varit av stor betydelse för den närvarande tiden — med utsikter till fallande tendens och för vissa varuslag stor tillförsel utifrån av halv- och helfabrikat till låga pris — att statsingripandet under krisåren även sökt förhindra, att prisläget stegrats allt för våldsamt. Det torde dock kunna ifrågasättas, om icke de av statsmakterna verkställda prissättningarna under avspärningstiden snarare föranlett en för hög än för låg prisläge, och i varje fall högre än förhållandena med nödvändighet krävt. Jämförelsen med varuprisen i andra länder ävensom den, i motsats till vad i motionen gjorts gällande, gynnsamma ekonomiska situation för det svenska näringslivet under krisåren i förhållande till normala tider, synas även giva vid handen, att så varit fallet. För så vitt landets in- och utländska handel skall under fredskrisen och vid övergångshushållningen lämnas helt fri — vilket synes vara med motionärernas grundtanke överensstämmande — komma helt visst svårigheterna för en del näringar vid det kommande prisfallet att bliva större, ju mera man under krisen tillåtit prisen att stiga i höjden.

Redan i början av motionen förklara sig motionärerna anse, »att det för en mjuk och på en gång snabb övergång till fredstidens ekonomi är nödvändigt att näringslivet självt får anpassa sig efter de nya förhållandena.» De i den efterföljande framställningen uttalade önskemålen, vilka till sist utmynna i kraven på »att utan onödigt dröjsmål avskaffa hela denna lagstiftning» — kristidsregleringen — samt, »ett fullständigt avskaffande av den inre kontrollen över näringslivet» synas illa överensstämma med önskemålet om en mjuk övergång, då genom ett snabbt och fullständigt avskaffande av alla statliga kristidsåtgärder flera näringsgrenar — såsom i annat sammanhang påpekats — troligen skulle komma i en mycket svår situation. Av framställningen i motionen får man ock helt naturligt den uppfattningen, att även det ojämförligt mest vidgående regleringsingripandet på näringslivets område, nämligen prisregleringen å brödsäd och vad därmed sammanhänger enligt motionärernas mening skulle tämligen omedelbart upphöra, och staten sålunda frångå sin utfästelse att vid anfordran till högt pris själv inköpa den brödspannmål, odlarne efter utgången av år 1919 hembjuda staten. Detta torde väl ändock motionärerna näppeligen kunna hava åsyftat. Även beträffande andra varor, exempelvis socker, kunna erinringar i samma riktning mot motionärernas yrkande på fri prisbildning göras.

Statsingripandet i form av garanterade minimipris.

I fråga om de vidlyftiga utläggningar i motionen av den fria prisbildningens nytta, om det förkastliga i statens ingripande i prisreglerande syfte, om misslyckandet av statens »dyrtidspolitik» etc., vilket allt genomgår motionen som en röd tråd, vill kommissionen ytterligare och med styrka understryka, att motionens författare råkat fullständigt förbise, att statens reglerande ingripande ju längre kristiden fortskridit och redan innan folkhushållningskommissionens verksamhet begynte måst allt mer och mer huvudsakligen inriktas på kampen mot *varubristen*,

Statsåtgärdernas innebörd under skilda skeden av krisen.

på varuanskaffningen, produktionsreglering och konsumtionsreglering, därvid prisregleringen måst bliva det sekundära. Detta motionärernas förbiseende av krisförhållandenas utveckling och efter hand fullkomligt förändrade karaktär har ock helt naturligt givit en felbedömning och en därpå grundad, eljes oförklarlig förkastelse över statens kristidsreglerande verksamhet till resultat. Att misstag förekommit och att även vissa viktiga åtgärder — ofta på grund därav, att man särskilt mot kristidens slut ej velat komma med nya och alltför betungande föreskrifter eller därför att den gällande lagstiftningen icke möjliggjort tillräckligt effektiva förfoganden — icke lett till åsyftat resultat, må villigt erkännas, men lär det icke enbart kunna läggas »kommissionsväsendet» till last. I stort sett borde dock, sedan vi lyckats kämpa oss igenom det verkliga nödåret 1917—1918 och särskilt sedan de värsta svårigheterna i försörjningshänseende för land och folk nu, som vi väl hoppas, äro övervunna, ett vida rättvisare omdöme om slutresultatet vara att förvänta än det som kommit till uttryck i motionen. Kommissionen kan ej underlåta framhålla, att ett dylikt diametralt motsatt omdöme mot det i motionen framförda också från mer än en av motionärerna uttalats till ledamöter av kommissionen, liksom även att de av motionärerna, som deltagit i kommissionsarbetet, därvid ådagalagt en helt annan och riktigare syn på sagda arbete än motionen ger uttryck för.

Kommissionens förvaltningsverksamhet.

I motionen sparas icke på starka uttryck, och dessa hava i allmänhet fått ersätta bevis för de ytterst grava anmärkningar, som framställas mot statens regleringsåtgärder under kristiden och enkannerligen kommissionernas handhavande av sina uppgifter. Man återfinner nämligen i motionen anklagelser sådana som »utomordentlig maktfullkomlighet», »byråkratiska tendenser och formalism», »hänsynslöshet gent emot enskilda», »det fullständigt oberäkneliga godtycket i fördelningen av olika fördelar», »omöjligheten att få besked», »godtyckligt ingripande», »snedvridning av produktionen», »djupgående felsyn», eller det rent av oerhörda att »myndigheterna ej själva ansett sig bundna av lagen» eller icke lyckas hålla sig fria »från alla otillbörliga inflytelser». En del av dessa anklagelser äro dock så allvarliga, att det måste betecknas såsom fullkomligt oförklarligt att sådana kunnat framkastas *utan spår av bevis*. Under sådana förhållanden kan kommissionen emellertid för sitt vidkommande inskränka sig till att inlägga en bestämd gensaga mot dessa generella tillvitelser och tillbakavisa dem såsom ogrundade. Samma är förhållandet med de lika obevisade påståendena i motionen, att det utmärkande för kommissionens verksamhet skulle varit, »betänklig brist på ekonomi i hela driften», »bristande skolning i praktisk affärsverksamhet», »planlösa inköp», »oekonomiska och irrationella transporter», »mycket stegrade lagringsförluster», »brist på sakkunnig kontroll vid varornas mottagning», att »underhålliga varor levererats och samlats med fullgoda», att »genom varornas massanhopning i otillfredsställande lokaler och under otillräckligt skydd stora värden gått förlorade», att till följd av allt detta »varorna varit av ytterst ojämn och underhållig kvalitet» o. s. v.

Vad som sålunda anförts i motionen rörande *själva förvaltningen* och *varuförmedlingen* inom kommissionerna, är nämligen, enligt vad folkhushållningskommis-

sionen för sitt vidkommande vågar med bestämdhet påstå, icke överensstämmande med verkliga förhållandena. Enär kommissionen beretts tillfälle att i tryck återgiva sin promemoria till Hans Excellens Statsministern med auleddning av en interpellation av herr Lithander och enär i denna promemoria lämnas en utförlig redogörelse för kommissionens förvaltning, för personalens löner, sakkunskapens anlåtande, varuvården m. m., tillåter sig kommissionen att i dessa frågor åberopa vad som sägs i promemorian, varav framgår att skildringen i motionen är felaktig och missvisande.

Här vill kommissionen endast framhålla, att den personal, som för kommissionens räkning handhar affärsverksamheten och uppgifter rörande varuhandel och varuvård, i stor utsträckning utgöres just av den kår, som under vanliga förhållanden sköter dessa angelägenheter — såsom exempelvis för spannmålen, där spannmålshandlande, kvarnar, mjölgrossister och detaljister etc. inpassats på sin plats i systemet. Vidare uppvisas i den åsyftade promemorian, att den omsorgsfulla omvårdnad och noggranna kontroll, som från kommissionens sida tillämpas i fråga om *varuvård*, åstadkommit, att varuförluster å kommissionens varor kunnat begränsas och äro sällsyntare och mindre omfattande än under normala tider. När motionärerna nu utan bevis gjort det från vissa håll förda talet om förstörda varor till sitt, ligger ju häri ett underkännande av det arbete, som näringslivets och affärsvärdens män under kristiden utfört i det allmännas tjänst. Dessa ständigt återkommande och nu även i motionen upprepade påståenden, att de personer, vilkas medverkan anlåtats för kommissionsarbetet, visat sig besitta bristande förutsättningar, ja, rent av bristande ansvarskänsla för att göra sitt allra bästa, då deras arbete nu under kristiden måst skötas under statens reglering och icke uteslutande med hänsyn till egen vinning, äro dock både orättvisa och oriktiga. Snarare lär utän ringaste tvekan det erkännandet kunna givas, att likaväl som vår ordinarie svenska ämbetsmannakår står synnerligen högt i fråga om duglighet, redlighet och samvetsgrannhet, så har även den under kristiden anlåtade extra ämbetsmannakåren, hämtad från det praktiska livet, i stort sett visat sig besitta samma goda egenskaper. De undanstagsfall, som kunnat anföras, äro verkligen så sällsynta, att de endast bekräfta regeln.

Innan kommissionen övergår till frågan om avvecklingsarbetet, vill kommissionen på det kraftigaste framhålla, att kommissionen kanske mer än någon annan inser och vet, att de vidtagna kristidsåtgärder, som *nödvändiggjorts av varubristen och avspärrningen*, för den enskilde medborgaren och för hela samhällsklasser känts som en tung börda och ett oerhört ingrepp i den enskildes frihet. Detta kan dock icke få utgöra tillräckligt motiv för att helt allmänt utdöma, vad staten under kristiden åtgjort *uteslutande i syfte att förbättra situationen*, eller för sådana missvisande skildringar av statsingripandets reella verkningar, som författaren till motionen presterat.

I den nyss omförmälda promemorian lämnas vidare en översikt rörande *avvecklingsspörsmålet*, varav framgår, att kommissionen, i samma mån förhållandena det medgiva, verkställer eller föreslår avvecklingar av kristidsrestriktionerna.

Avvecklingsfrågorna.

Tilläggas må, att kommissionen räknar med att denna avveckling skall kunna så bedrivas, att vid den tidpunkt, då riksdagen kan vara färdig med avlåtandet av en eventuell skrivelse till Eders Kungl. Maj:t med anledning av motionen, troligen icke torde återstå andra regleringsåtgärder på folkhushållningskommissionens område än sådana, som äro en direkt och nödvändig följd av utfästelser eller andra åtgöranden från riksdagens egen sida.

Att det skulle vara till fördel att det, såsom motionärerna förorda, »uppdrages åt några personer med vidaste överblick över det ekonomiska livet att genomdriva denna avveckling, ge allmänna anvisningar för dess utförande och utöva en viss kontroll» — varmed väl torde avses en ny kommission över de nuvarande kommissionerna — och att på sådant sätt någon »plan för hela avvecklingen» skulle kunna åstadkommas, vågar kommissionen för sitt vidkommande betvivla.

Men likaväl som kommissionens ledande män under de förflutna krisåren vid upprepade tillfällen förgäves gjort framställning om att varda befriade från sitt allt annat än angenäma uppdrag, äro de alltjämt beredda att när helst så påfordras träda tillbaka. Nu, då svårigheterna äro åtminstone i det närmaste övervunna, torde villiga ersättare ock vara lättare att uppbringa än tillförne. Huruvida därmed det av motionärerna angivna huvudsyftet, en snar avveckling av kommissionsväsendet, skulle befrämjas, må emellertid, som sagt, lämnas därhän. Att uppgiften för sådana ersättare snart nog skulle framstå helt annorlunda än motionens författare tänkt sig, är i varje fall säkert. Varken för handel och industri eller för jordbruket lärer nämligen det omedelbara genomförandet av fri prisbildning och statsregleringens fullständiga bortfallande och därmed förenade konsekvenser vara ett så allmänt omfattat önskningsmål, som i motionen gjorts gällande.

Stockholm den 5 mars 1919.

Underdånigst
HENNING ELMQUIST.

Carl Mannerfelt.

Bilaga 5.

Till Andra Kammarens femte tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t i nådig skrivelse den 14 februari 1919 anbefallt statens krigsförsäkringskommission att avgiva och till riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott överlämna i utskottets skrivelse av den 11 februari 1919 begärt yttrande i anledning av en utav Herr Lindman m. fl. inom andra kamma-

ren väckt motion nr 246 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avveckling av kommissionsväsendet, har statens krigsförsäkringskommission äran anföra följande.

Statens krigsförsäkringskommissions verksamhet innebär icke någon statlig reglering av krigsförsäkringsverksamheten, i det att någon obligatorisk försäkring i kommissionen icke förefinnes eller någonsin förefunnits. Kommissionen har tillkommit för att underlätta uppehållandet av handel och sjöfart genom att övertaga försäkringar emot krigsfara, enär de enskilda försäkringsbolagen icke kunde i erforderlig utsträckning påräknas för dylik försäkring, särskilt med hänsyn till riskernas storlek. Något tvång att försäkra i det av staten sålunda inrättade försäkringsorganet har icke stadgats i motsats emot vad som varit fallet i vissa andra neutrala länder.

Kommissionen har för sin del ansett, att dess verksamhet borde upphöra vid den tidpunkt, då handel och sjöfart icke längre förmena sig hava behov av densamma. Så snart kommissionen ansåg, att riskerna i och för sig icke voro större än att de privata försäkringsbolagen borde i full utsträckning kunna övertaga desamma, tillskrev kommissionen folkhushållningskommissionen, statens handelskommission samt Sveriges redareförening med anhållande om deras yttrande, huruvida och i så fall för hur lång tid vederbörande ansåge önskvärdt, att krigsförsäkringskommissionen fortsatte sin försäkringsverksamhet. De från folkhushållningskommissionen och statens handelskommission inkomna svaren närslutas i avskrift. Från Sveriges redareförening har något svar ännu icke ingått. Med hänsyn till de ingångna svaren har kommissionen för sin del ansett, att kommissionens försäkringsverksamhet lämpligen borde fortsättas ännu någon tid, särskilt som den statliga importen rör sig om så stora värden, att det mången gång torde kunna bli svårt att åtminstone inom landet finna täckning för riskernas fulla belopp. Kommissionen har emellertid utgått från, att dess verksamhet med antagande av nya försäkringar utan våda bör kunna upphöra med utgången av innevarande halvår. Själva avvecklingen torde därefter komma att taga förhållandevis väsentlig tid i anspråk, då densamma intimt sammanhänger med avgörandet av i England pågående prISRÄTTSPROCESSER, över vilkas gång kommissionen icke kan utöva någon direkt inverkan.

Stockholm den 26 februari 1919.

Statens krigsförsäkringskommission.

P. G. LAURIN.

Emil Henriques.
